

DIALOG KRING KOMMUNALT KULTURMILJÖARBETE I LESSEBO KOMMUN 8 JUNI 2018

SYFTE

Länsstyrelsen besöker Lessebo kommun för dialog om det kommunala kulturmiljöarbetet med målsättningen att öka förståelsen för kulturmiljön som faktor för tillväxt och utveckling. Genom information, inspiration och workshops ska mötet bidra till bättre samverkan kring kulturmiljöfrågor och till bättre kommunikation mellan och inom organisationer.

PROGRAM

- 09:00 Registrering och kaffe/te
- 09:15 Introduktion
- Information från Länsstyrelsen
- Inspirationsföredrag: Kulturmiljöer som besöksmål, Nora kommun
- Samtal utifrån fyra teman:
1. Rollfördelning och antikvarisk kompetens
 2. Kulturmiljöer och besöksnäring
 3. Kommunal kulturmiljöplan
 4. Kulturmiljöer i planering och exploatering
- Summering av förmiddagen
- 12:30 Mötet slut

REGISTRERING

29 deltagare (13 kvinnor och 16 män; 45 % resp. 55 %)

Från Lessebo kommun deltog 8 politiker och 7 tjänstepersoner.

Från Länsstyrelsen deltog 11 personer (sex från Kulturmiljö, två från Hållbar samhällsplanering, en från Skydd och beredskap, en från Tillväxt och landsbygd samt enhetschef Samhällsutvecklingsenheten).

Region Kronoberg och Kulturparken Småland AB deltog med varsin representant.

En föredragshållare från Nora kommun.

Foto: Olof Björkmarker, Lessebo kommun

INTRODUKTION

INLEDNING – VARFÖR ÄR VI HÄR IDAG?

Länsantikvarie Heidi Vassi, Länsstyrelsen

I februari 2017 presenterade regeringen propositionen Kulturarvpolitik (prop. 2016/17:116). Den innebär en samlad kulturarvpolitik och ett stärkt kulturmiljöarbete, bland annat får tio centrala myndigheter i uppgift att ta fram vägledande strategier för kulturmiljöfrågor. Kulturarvets bidrag till en hållbar samhällsutveckling betonas, liksom att kulturarv är allas ansvar.

Man ska räkna med kulturarvet. Det är en resurs som bidrar till de tre hållbarhetsaspekterna; till exempel bidrar besöksmålsutveckling till den ekonomiska aspekten, kulturlandskapets biologiska mångfald till miljöaspekten och möten mellan människor genom lokalt engagemang bidrar till den sociala aspekten. Det kan dock finnas konfliktytor mellan dimensionerna; till exempel kulturmiljöer längs vattendrag. Hållbarhet handlar om att försöka hitta en balans och att klara av avvägningen mellan olika intressen. Hållbar utveckling är en tvärspektoriell fråga och det har även

kulturmiljöarbetet blivit, vilket innebär att kulturmiljökompetens och samverkan är viktigt på alla nivåer.

Bostadsbyggandet är ett annat område där samverkan mellan olika aktörer och kulturhistorisk kompetens behövs. När nya områden behöver tas i anspråk, innebär det ofta att fornlämningar berörs och då går den arkeologiska processen igång. För kommuner är det viktigt att ta kontakt med Länsstyrelsen i ett tidigt skede för att reda ut förutsättningarna. Ges tillstånd till att fornlämning får tas bort, innebär det att den grävs ut och dokumenteras. Även om arkeologiska undersökningar bidrar med ny kunskap om historien, bör man alltid försöka att undvika ingrepp i en fornlämning.

Då kulturmiljöarbetet bidrar till hållbar samhällsutveckling finns det även en koppling till miljömålsarbetet. Goda exempel på åtgärdsarbete kulturmiljö/miljömål finns på länsstyrelsernas regionala sida kring miljömålsarbetet, RUS; bland annat rapporten *Välj och vraka!*

Länkar

[Kulturarvpolitik \(prop. 2016/17:116\)](#)

[Riksantikvarieämbetets rapport *Räkna med kulturarvet – Kulturarvets bidrag till en hållbar samhällsutveckling*](#)

[Broschyren *Bygga och bevara: hur påverkar fornlämningar dina byggplaner?*](#)

[Riksantikvarieämbetets beskrivning av den arkeologiska processen](#)

[Länsstyrelserna Regional Utveckling & Samverkan i miljömålssystemet \(RUS\)](#)

[Länsstyrelsernas stöd *Välj och Vraka! Vägledning och goda exempel inom kulturmiljöarbetet*](#)

BAKGRUND TILL LÄNSSTYRELSENS PROJEKT

Projektledare Catarina Nilsson, Länsstyrelsen

Kulturmiljö avser de avtryck som mänskliga aktiviteter genom tiderna har avsatt i den fysiska miljön. En kulturmiljö utgör ett sammanhang som kan innehålla föremål, ortnamn eller traditioner som är knutna till platsen.

Kulturmiljöarbete handlar om att skapa förutsättningar för människor att bevara, använda och utveckla kulturmiljöer. Dagens samhällsutveckling innebär att kulturmiljöarbetet behöver ses i ett vidare perspektiv än bara kommunernas fysiska planering. Andra kommunala verksamheter arbetar

också med kulturmiljöer; till exempel besöksmålsutveckling, naturvård och fastighetsförvaltning. Detta innebär att kompetens och tvärspektoriell samverkan blir allt viktigare.

Enligt Miljöbalken 3 kap kan ett område utses till riksintresse för kulturmiljövården om det innehåller värden och uttryck som speglar ett eller flera skeenden i landets historia. Riksintressena är mycket varierande till såväl storlek som kulturhistoriskt innehåll; till exempel bruksmiljöer, stadskärnor, äldre brukningslandskap och efterkrigstidens bebyggelse. Den kommunala översiktsplanen har en viktig roll vid tillämpningen av reglerna om riksintressen. Det är det plandokument där bland annat riksintressen ska redovisas och kommunens bedömning av hur riksintressena ska tillgodoses ska anges.

Det finns flera utgångspunkter till Länsstyrelsens projekt med att främja det kommunala kulturmiljöarbetet i Kronobergs län:

- Regeringsuppdrag i Länsstyrelsens regleringsbrev
- Nationella kulturpolitiska mål (2009)
- Nationella kulturmiljömål (2014)
- Riksantikvarieämbetets vision till 2030 (2016)
- Förnyat kulturmiljöarbete – Kulturmiljöstrategi för Kronobergs län 2016–2020
- Handlingsplan 2016–2020 för att främja kommunalt kulturmiljöarbete i Kronobergs län

Länsstyrelsens regeringsuppdrag är att arbeta för de nationella kulturmiljömålen i samverkan med lokala och regionala aktörer samt att främja kommunernas kulturmiljöarbete.

De nationella kulturmiljömålen ska främja:

- ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas
- människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön
- ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser
- en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

Riksantikvarieämbetet har tagit fram en vision för kulturmiljöarbetet till år 2030: Alla, oavsett bakgrund, upplever att de kan göra anspråk på det kulturarv som format Sverige.

Kulturmiljöstrategin för Kronobergs län 2016–2020 lägger grunden för hur länets kulturmiljöarbete ska utvecklas och förnyas. Den utgår från de nationella kulturmiljömålen och innehåller tre målbilder: breddad syn på småländskt kulturarv, kulturmiljöer utvecklas hållbart och upprätthålla levande dialog mellan aktörer.

Parallellt med arbetet med den nya kulturmiljöstrategin togs en handlingsplan för att främja kommunalt kulturmiljöarbete under perioden 2016–2020 fram. Handlingsplanen, som fastställdes i april 2016, innehåller åtgärder inom tre områden där kommunerna har identifierat utmaningar och behov: förtydliga roller och utbyta erfarenheter, öka kompetens och sprida information samt komplettera kunskapsunderlag. Det finns åtta åtgärder i handlingsplanen. Dagens dialogmöte är åtgärden A1. Ta fram ett dialogverktyg för kommunalt kulturmiljöarbete.

Länk

[Länsstyrelsens arbete för att främja kommunalt kulturmiljöarbete](#)

INFORMATION FRÅN LÄNSSTYRELSEN

Vid dialogmötena ingår det också att Länsstyrelsen informerar om tre andra åtgärder som finns med i handlingsplanen: Kartläggning av kulturmiljöunderlag, möjligheten att söka bidrag till kunskapsunderlag och så vill Länsstyrelsen uppmuntra kommunerna att använda en checklista för inkludering.

KARTLÄGGNING AV KULTURMILJÖUNDERLAG

Målsättningen är att öka kunskapen om kunskapsunderlag.

Kartläggningen genomfördes mellan december 2016 och juni 2017, då länets kommuner besöktes. Som utgångspunkt användes en kartläggning av byggnadsinventeringar som Länsstyrelsen gjorde 2004 och den skickades ut innan besöket. Vid projektledarens besök hos kommunen tittade vi först på listan från 2004 och pratade därefter om vad som har tillkommit sedan dess, om det finns underlag som behöver uppdateras och om det är något kunskapsunderlag som saknas.

Reflektion kring kunskapsunderlag i Lessebo kommun:

- De äldre inventeringarna används inte.
- Exempel på underlag som har tillkommit är Länsstyrelsens fördjupade riksintressebeskrivningar och skrifter.
- Exempel på underlag som saknas är kommunalt kulturmiljöprogram.

EKONOMISKT BIDRAG

Genom *Förordning (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer* [kulturmiljövårdsanslaget] finns det möjlighet att ansöka om ekonomiskt bidrag för att bevara, utveckla och använda kulturmiljöer. Enligt 9§ i förordningen finns det möjlighet att ge bidrag till "generella eller riktade regionala och kommunala kunskapsunderlag som syftar till att ta till vara kulturhistoriska värden i samhällsplaneringen". Bidraget söks hos Länsstyrelsen.

Länsstyrelsen ställer krav för att bevilja bidrag till kunskapsunderlag, som att underlaget ska:

- vara metodutvecklande
- fylla en funktion och vara till nytta för kommunen
- bli officiellt antaget i kommunen
- tas fram av personer med adekvat kompetens

Några andra saker att tänka på inför en ansökan om bidrag:

- Åtgärden får inte ha påbörjats före Länsstyrelsens beslut.
- Etappindela projekt/åtgärd som pågår mer än ett kalenderår.
- Redovisa kostnadsbild och medfinansiering i ansökan.
- Eventuellt bidrag kan uppgå till maximalt 50 procent.
- Beslutet kan inte överklagas.
- Bidrag betalas ut i efterskott.

Länk

[Information om bidrag](#)

CHECKLISTA FÖR INKLUDERING

Inom Länsstyrelsernas mångfaldsarbete har en checklista för inkludering tagits fram. Målsättningen är att ta tillvara fler perspektiv i kulturmiljöarbetet. Checklistan är ingen mall utan en uppsättning av frågor, som ska hjälpa handläggaren att synliggöra vad ett inkluderande arbete innebär. Frågorna är uppdelade i fem grupper:

1. Synliggör språk och struktur
2. Synliggör kulturmiljön
3. Synliggör historiebruk
4. Synliggör mottagare och målgrupper
5. Uppföljning

Länsstyrelsen Kronoberg använder checklistan vid upphandlingar, exempelvis av vård- och underhållsplaner, då vi har bedömt att detta ger störst effekt. Det finns även planer på att införa det i ärendehandläggningen.

Länkar

[Checklista för inkluderande ärendehandläggning](#)

[Göra Sverige – en verktygslåda för arbete med kulturmiljöfrågor](#)

INSPIRATIONSFÖREDRAG: KULTURMILJÖER SOM BESÖKSMÅL Cecilia Lundkvist Sundin, Nora kommun

Cecilia arbetar dels på Nora kommun med näringslivsfrågor, dels som verksamhetschef på Nora Järnvägmuseum och Veteranjärnväg (NJOV).

Frågor att ställa sig när det gäller kulturmiljöer som besöksmål:

- Kan man ha besöksmål utan att ha produkterna?
- Och när man har produkterna, ska man då ta betalt?
- Är kulturmiljöer betalbara?

Vision för kulturmiljöarbetet i Sverige till 2030 ”Alla, oavsett bakgrund, upplever att de kan göra anspråk på det kulturarv som format Sverige”. Därför går det inte, enligt Cecilia, att ta betalt för kulturmiljöerna.

NJOV är en stiftelse, vars syfte är att förvalta 2,5 mil järnväg och driva ett museum. Även kulturreservatet Pershyttans bergmansby ingår i NJOV:s verksamhet. Kring stiftelsen finns ett antal intressenter: Länsstyrelsen i Örebro län, Nora kommun, Region Örebro, NBVJ (ideell förening som driver verksamhet i stiftelsens lokaler) och lokala företag.

Länsstyrelsen, kommunen och regionen är huvudfinansiärer. De var inte nöjda med den tidigare verksamheten, så en omställningsprocess inleddes för att hitta en långsiktighet och Cecilia anställdes. Fokus första året var att ordna ekonomin. Har fått stöd från Riksantikvarieämbetet (till underhåll av banor), EU-projektet Bergslagssatsningen (till att ta fram en utvecklingsplan) och den lokala sparbanken (till att utveckla hemsida).

I arbetet med utvecklingsplanen identifierades tre profilområden: Bergmansbyn Pershyttan, Cykling och Veteranjärnvägen.

Foto: Länsstyrelsen

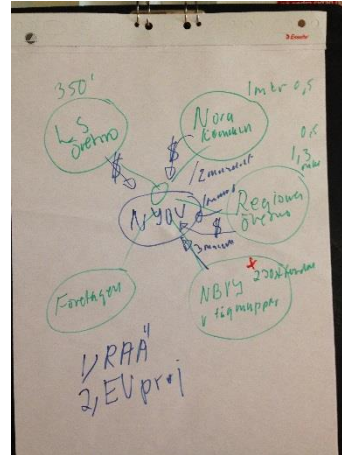

Foto: Länsstyrelsen

Måste ha en produkt innan man kan marknadsföra och för att få ihop produkten/produkterna så behöver man hitta företagen. Nätverk och lokalkännedom är viktigt i detta arbete. Cecilia har även haft stort stöd av processledaren och Länsstyrelsen.

I omställningsarbetet har arbetsgivaransvaret setts över. Nora kommun ansvarar numera för guiderna och sköter fastighetsunderhållet via arbetsmarknadsenheten.

Omställningsprocessen och utvecklingsarbetet har resulterat i två nya entreprenörer i Pershyttan: caféverksamhet och utomhuspedagog för barn. Nästa steg är att hitta en entreprenör som kan hyra ut cyklar till besökare.

Nuvarande omställningsprocess skulle avslutas under 2018, men kommer att få ytterligare medel för 2019 för att jobba klart med organisationen.

Några avslutande råd:

- Viktigt med en engagerad styrelse
- Den kommunala förankringen är jätteviktig
- Tumma inte på kompetensen när det gäller byggnadsminnen
- Ha rätt försäkringar

LÄNKAR

[Nora Järnvägsmuseum och Veteranjärnväg](#)

[Nora kommun](#)

SAMTALSPASS

Deltagarna delades in i fyra grupper som samtalade utifrån fyra teman:

1. Rollfördelning och antikvarisk kompetens
2. Kulturmiljöer och besöksnäring
3. Kommunal kulturmiljöplan
4. Kulturmiljöer i planering och exploatering

Till varje tema fanns en eller flera frågor för samtalet att utgå ifrån. Varje samtalspass var cirka 20 minuter långt. En politiker var samtalsledare och Länsstyrelsens personal dokumenterade.

Några sammanfattande punkter från samtalen:

- Egen antikvarisk kompetens saknas. Dela med annan kommun?
- Strategiskt kulturhistoriskt tänk behövs
- Lyfta fram det som finns, till exempel via skyltning och tillgänglighet
- Handpappersbrukets nedläggning
- Marknadsföring
- Utbud av service, bekvämligheter
- Erbjuder både aktiviteter och stillhet
- Bra kunskapsunderlag behövs
- Hitta kulturmiljöer av kommunalt intresse
- Förhållningssätt och riktlinjer, både för utveckling och bevarande
- Kontakt med hembygdsrörelsen
- Tidig dialog och kommunikation med fastighetsägare
- Nya årsringar med hänsyn till de befintliga

TEMA 1. ROLLFÖRDELNING OCH ANTIKVARISK KOMPETENS

- Vilken roll har min organisation i kulturmiljöarbetet?
- Hur är antikvarisk kompetens av betydelse i det kommunala kulturmiljöarbetet?
- Hur använder Lessebo kommun antikvarisk kompetens?
 - Saknar egen antikvarisk kompetens men det finns goda ambitioner inom kommunen.
 - Finns en känsla för när man ska ta hjälp.
 - Kulturchefen är kulturvetare. Kulturmiljö ligger under Kultur- och Fritidsnämnden. Kulturchefen har tidigare arbetat ihop med planarkitekten.
 - Under plan- och miljönämnden finns inte kulturhistorisk kompetens inkopplad. Det kulturhistoriska strategiska tänket saknas i planeringen.

- Svårt hantera kulturmiljöfrågor, upplevs ibland som ett totalt hinder att utveckla. För att miljöer ska underhållas krävs förändring. Konflikttytor har funnits. Idag förstår en bred allmänhet att det finns ett ekonomiskt värde.
- Miljöförorenade områden är ett hinder för utveckling. Länsstyrelsen kartlägger och arbetar strategiskt med att kunna stötta i saneringsfrågan. Det är stora kostnader förknippade med saneringen som tar tid.
- Ladugårdsbyggnaden som revs inom riksintresset Kosta är ett exempel på hur man prioriterade för utveckling.
- Vem ska driva utvecklingsprocesser? Kommunen, privatpersoner eller Länsstyrelsen? Om det inte finns nytta eller funktioner för byggnader är det svårt att hålla liv i byggnader. Vem ska ta ansvar? Måste finnas en motpart som ser nyttan. Krävs prioriteringar. Behövs någon som i Nora som puffar för att det finns möjligheter.
- Om man inte gör rätt kan det kosta pengar. Exemplet med målade fasader och fönster i felaktig färg för ca 15–20 år sedan på husen i Smedraden. Fick koppla in antikvarie från museet och en konsult. Fick rådgivning från antikvarie om färgkvalitet och hur det ska målas m m. Tog reda på kostnaderna i förväg innan man började.
- Handpappersbruket läggs ned. Ett kommande bekymmer.
- Saknar en kommunantikvarie. Svårt bekosta en egen. Mest realistiskt att flera kommuner kan dela på en kommunantikvarie. Ny kommunlag i år kommer att underlätta mellankommunalt samarbete. Kommunen har inte möjlighet att ha spetskompetens inom alla områden.
- En kommunantikvarie skulle kunna vara rådgivande internt inom kommunen och gentemot allmänheten.
- Frågan är om samverkan kan utvecklas över länsgränserna och mellan kommunerna för att erhålla strategisk kulturhistorisk kompetens.
- Behov av en större kulturbudget för att ex skylta upp kulturstigar. Det finns mycket att visa upp.
- Saknas kulturhistorisk kompetens. Kulturchefens kulturhistoriska kompetens nyttjas inte fullt ut.
- Smålands museum var tidigare remissinstans i kulturmiljöfrågor i enskilda ärenden.
- Samverkan med andra kommuner skulle kunna vara en möjlighet.
- Högt byggtryck i kommunen. En expansiv fas. Nya villatomter på gång i Djurhult. Krävs att Lessebo utvecklas och att man inte upplever hinder.

- Kulturhistorisk kompetens har aldrig diskuterats, varken på strategisk eller ärendenivå.
- Kulturparken Småland kan medverka i att i ett tidigt skede ta fram underlag för att hänsyn kan tas vid utveckling.
- Kommuninvånarna kan ha synpunkter på varför man inte får ett positivt besked när andra fått. Viktigt med tydlighet på strategisk nivå för att bättre kunna motivera beslut.
- Det ideella krafterna upprätthåller många kulturmiljöer i kommunen.

- Kommunen har ingen egen antikvarisk kompetens iform av en kommunantikvarie.
- Köper in tjänst från Kulturparken Småland vid behov.
- Lessebo kommun har två bruksmiljöer som är kulturmiljöer av riksintressen, i Kosta och Lessebo bruksorter. Kommunens strävan är att fortsätta utveckla dessa.
- Lessebo kommun har erhållit det största kulturmiljöbidraget genom tiderna till upprustningen av Bruno Mathsons Glashus i Kosta.
- Ett närliggande bekymmer är att Handpappersbruket i Lessebo lägger ned.

Foto: Länsstyrelsen

TEMA 2. KULTURMILJÖER OCH BESÖKSNÄRING

– Vad kan vi göra i vår kommun när det gäller besöksnäring kopplad till kulturmiljöer?

- I Lessebo kommun upplever man att man har en del bekymmer med vissa kulturmiljöer eftersom de är kraftigt förorenade. Man ställer sig frågande mot den saneringstaktik som har gällt och gäller nu: Varför påbörjade man saneringsprojektet i områden med få åretruntboende?

- Man upplever att man kanske borde ha prioriterat områden med hög grad av fasta boende och levande samhällen.
- Som skäl till prioriteringen läggs tre teorier fram:
 - Prioriteringen skedde med inriktning mot framtiden och framtida bebyggelse.
 - Prioriteringen skedde utifrån ett miljöperspektiv och de mest förorenade områden prioriterades
 - Prioritering skedde utifrån de resurser och den kompetens som för tillfället fanns.
 - Gällande satsningarna på besöksnäring i bygden framhåller en del i gruppen att mycket redan är gjort om man jämför med det arbete som utförts i Nora. Besöksmålet Kosta är ex. öppet året runt.
 - Gruppen lyfter även fram att man upplever att man är lite hemmablinda och ibland glömmer bort de värden som finns i kommunen. En vilja finns att lyfta fram de lokala hembygdsföreningarna mer och man ställer sig frågan hur man kan använda dem och deras vilja och resurser bättre.
 - Man diskuterar också vad som händer med handpappersbruket, som i veckan lät meddela att de lägger ner sin verksamhet. Gruppen känner en osäkerhet inför framtiden gällande detta. Samtliga anser att det är angeläget för Lessebo kommun att verksamheten kan fortsätta i någon form. Man tycker att det är ett jättefint besöksmål men ser hantverksbristen som det största hindret.
 - Under samtalet instämmer många med inspiratörens inlägg om värdet av att tillhandahålla bra produkter. Glasriket har goda produkter. Kosta beskrivs ha enorm potential – ”Det gäller bara att komma på idéerna.” Kulturmiljön i området utgör en bra bas och går att fylla med vilka produkter som helst. Kulturmiljön är basen och innehållet kan variera.
 - I Kosta finns även skjutfältet, vilket är attraktivt för försvarsmakten p.g.a. den goda servicen som tillhandahålls. Skjutfältet mottar besökare från helt andra delar av Sverige, framförallt till följd av den goda servicen.
 - Idrottsplatsen i Lessebo lyfts fram som ett objekt med potential och man ställer sig frågan vad man kan göra med detta. Hur kan man nyttja dess kulturmiljövärde? Vilket intresse finns för detta? Filminspelningar? I området finns möjlighet att berätta en historia både utifrån bruket och från ett idrottshistoriskt perspektiv.
 - Även Djurhultsområdet lyfts fram som en kulturmiljö med potential.
 - Man tycker sig kunna se ett trendbrott i hur man ser på kommunen som brukskommun; för ett antal år sedan sade man att det inte fanns

några glasbruk kvar - detta har helt förändrats och glasbruken utgör en självklar del av samhället.

- En utvecklingsmöjlighet som lyfts fram är tillgängligheten till kulturmiljöer och andra upplevelser och sevärdheter. Man ser ett behov av att skapa vägar och möjlighet för cykling; både vanlig cykel och mountainbike. Vid Strömbergshyttan finns idag cyklingsmöjligheter för mountainbike.
- Gällande den vanliga cyklingen vill man framförallt lyfta fram att möjligheten finns att nå och uppleva kulturmiljöer via cykel: man behöver visa på vägar, avstånd och restid. Att kommunen är liten ses här som en tillgång - det finns inga stora avstånd inom kommunen.
- Just viljan och möjligheten att vara aktiva på semestern lyfts fram som något man kanske kunde utnyttja i kombination med besök. Men man ser även att folk värdesätter möjligheten att slappna av i miljöerna till bra aktiviteter och gott fika. Det är det man vill ha.
- Bekvämligheter som underlättar är ett krav för att få en fungerande och varaktig tillströmning av besökare: cykelpump, WC och depåstopp utmed långa cykelvägar.
- Man lyfter även fram behovet att utveckla möjligheten för människor att i förväg undersöka besöksmöjligheterna via nätet. "Var kan jag stanna? Vad kan jag göra? Kan jag köpa biljett redan nu?"
- I Lessebo kommun finns mycket att göra för att tillvarata och utveckla det man har. "Vi har otroligt fina miljöer som vi slarvar bort." Man känner att man behöver resurser; både i form av anställda med rätt kompetens, bättre skyltning och marknadsföring.
- I gruppen framförs också en känsla av att Lessebo har mer kulturmiljö per capita än övriga kommuner, något som delvis förklaras med att Lessebo tidigare var länets nästa största ort.
- Bl.a. nämns magasinet i Kosta som ett objekt som borde utvecklas. Ljuders socken, lokstallarna och Amerikarummet framhålls också som kulturmiljöer som i än högre grad borde utgöra butiksmål. Amerikarummet sköts idag av en liten hembygdsförening som marknadsför det utan egentliga resurser, och ändå tar emot busslaster av besökare. Större fokus på det immateriella kulturarvet i form av berättarbygden och Vilhelm Moberg kunde vara möjligt.
- Mycket fokus läggs på vikten av att levandegöra och att marknadsföra. Särskild vikt läggs vid att levandegöra Lessebos komplexa bruksmiljö. Man anser att kunskapen idag saknas eller är för låg. Paralleller dras mellan Nora och Lessebo och man lyfter fram att det även i Lessebo kommun finns en järnvägshistoria; man har bl.a. ett gammalt nedlagt smalspår. Järnvägshistorien är en av alla historier som inte berättas.

- Man har idag guider i kommun som man anser är jättebra. Dessa marknadsförs dock inte. Det finns en stor tilltro till guidningen och man lyfter fram möjligheten att ha en entreprenör som skötte guidningen. Genom samtalet löper viljan att engagera entreprenörer som en röd tråd.
- Både Lessebo kommuns profil som en del av glasriket och orten Lessebo som pappersbruksort framhålls. "Hjärtat i glasriket är här" uttrycker någon det som, medan en annan säger att "Lessebo ÄR handpappersbruket och nu läggs det ner".
- Lessebo och Kostas profilering jämförs. Kosta har en mer kommersiell profil, medan Lessebo har potential att lyfta fram själva historien - både pappersbruket och järnbruket.
- Utöver vikten av att profilera sig och utveckla produkterna, lyfter man även fram en frågeställning om hur man bäst paketerar produkten. Idag handlar man i Kosta och bor i Kosta – men var äter man och var ser man intressanta kulturhistoriska miljöer? Man tycker att mycket av områdets potential kommer bort i Kosta och ställer sig om Lessebo kan plocka upp detta, och hur man i så fall bäst gör detta.
- Samtalet leder in på pappersbruket i Lessebo. En del av gruppen anser att nu är rätt läge att handla: smid mellan järnet är varmt och dokumentera den kunskap som finns kvar vid bruket. En workshop föreslås för att vidareföra den kunskap som hantverkarna vid pappersbruket har. Kommunens befogenheter och möjligheter diskuteras. Kommunen är en av intressenterna och äger därför en del av frågan; man vill gärna ta kontakt och föra frågan. Vad finns för faciliteter? Finns möjligheten till Leader-bidrag?
- Lessebo kommun benämns som en djärv och modig kommun, som tidigare har tagit flera större initiativ och hittat nya vägar.
- Man tycker idag att samverkan mellan olika förvaltningar är bristande. Trots målsättningar om samarbete och samordning upplever man att arbetet fortfarande sker i stuprör. Resultatet blir ofta spännande och dynamisk om man lyckas kombinera naturmiljö, kulturmiljö, ekonomi och tekniskt kunnande.
- Som en del av ett långsiktigt förvaltande av kommunens kulturmiljöer lyfts två aspekter upp som viktiga: *Vi måste skapa en levande livsmiljö* och *Vi måste medverka till att människor känner en stolthet över sin bygd*. Man ställer sig därför frågan hur man bäst odlar detta; detta som i sin kärna är den "produkt" som omtalades i inspirationsföredraget.
- Avslutningsvis lyfta maten fram som en utvecklingsmöjlighet. Den traditionella maten i modern form är idag populär och kan utvecklas ytterligare (kringlor, hyttsill, isterband och ostkaka).

- Att få till en bättre skyltning lyfts fram som ett första viktigt steg när det gäller att förbättra besöksnäring kopplad till kulturmiljöer. Det finns inga skyltar idag.
- Att införskaffa mer offentlig glaskonst till kommunen skulle kunna vara ett sätt att synliggöra historien och profilera kommunen. Lessebo tätort har egentligen ingen koppling till glaset, framhåller gruppen och påpekar att papper istället är en viktigare del av ortens historia.
- En stor brist som gruppen framhåller är bristen på bra cykelleder. Detta kräver samordning med Växjö kommun vilket i dagsläget är svårt. Man saknar gångvägar som binder samman kulturmiljöer. Man framhåller dock att man kommer långt med en fungerande skyltning av existerande cykelleder.
- Att åtgärda den bristande skyltningen gäller särskilt resecentrum. Ombyggnad i Hovmantorp anses vara lyckad, förutom den bristande skyltningen. Åtgärden är egentligen både billig och enkel, men kontakten med Trafikverket har inte varit lätt. Framförallt ser man ett behov av informationsskyltar som ger svar på grundläggande frågor som hur man bäst åker kollektivt och vad som finns i Lessebo.
- Nedläggningen av handpappersbruket diskuterades även i denna grupp. En tydligare inriktning mot museum istället benämndes som svår, då det samtidigt finns kommersiella intressen. Om verksamheten istället utgjorts av ett arbetslivsmuseum så hade bidragssituationen varit lättare. Under det tidigare ägandeskapet gick verksamheten runt på kommersiella grunder.
- Pappersbruket är väldigt förknippat med Lessebo och anses därför betydande för samhället.
- En av deltagarna frågade om de finns en kulturmiljöinventering för Lessebo kommun. Ja, blev svaret – en sådan är framtagen av Länsstyrelsen. Denna finns idag på Länsstyrelsens hemsida. Önskemål framfördes om att denna även borde vara nåbar vis kommunens egna hemsida.
- Kulturmiljöinventeringen ansågs vara bra, men några lite mer modernare objekt saknas, Strömbergshyttan fördes fram som ett exempel.
- Samtalet om åtkomsten till kulturmiljöinventeringen ledde vidare till ett samtal om förbättringsmöjligheter för kommunens hemsida. Ett första steg, före framtagandet av skyltar, borde vara att lägga upp relevant information om kulturmiljöerna i kommunen på hemsidan. Informationen är idag bristfällig och det saknas bildmaterial. Det finns länkar till besöksmål men någon av dessa ledde till fel sida.
- Man ser ett behov av att förbättra utbudet av aktiviteter i anslutning till kulturmiljöer, helst aktiviteter som kan kopplas till miljöerna.

Detta medför stora, kanske för stora, krav på de entreprenörer som idag är verksamma då det är svårt att tillhandahålla en produkt före dess att efterfrågan finns.

- Gällande den lokala turismen tycker man att kommuninvånarna är dåliga på att besöka sina egna mål. Detta tycker man är ett problem och som förklaring anges en ”hemmablindhet; man ser inte värdena. Detta är dock något som borde kunna förbättras.
- Skruv lyfts fram som en vacker och värdefull miljö, även om denna inte anses vara en kulturhistoriskt värdefull miljö.
- Lessebo kommun är ett utmärkt område för att berätta om kalla kriget. Under föregående vecka genomfördes en uppskattad bussresa i kommunen med tema kalla krigets miljöer. Lessebo har god potential för att berätta om detta ämne som blir alltmer aktuellt och precis lagom stort. Frågan är dock om det kan utvecklas en besöksnäring för detta? Kanske finns ett intresse lokalt.
- Bussresor i den lokala bygden kan vara ett intressant koncept. I Ljungby kommun kommer det under sommaren att genomföras bussresor för att visa Ljungbyborna sådant som kan anses vara speciellt i hemkommunen. Det tar visserligen kraft att hålla igång stora saker som bussresor. Men detta kan ses som ett sätt att motverka hemmablindheten; känslan av att det man har i kommunen saknar värde. Ett ouppmärksammat objekt i just Hovmantorp är mosaikväggen. Det finns inte ens en skylt bredvid Sven Pihlblads konstverket.
- Det finns även ett relativt utforskat område för besöksnäringen: ”det digitala träsket” i form av geo-caching. I Lessebo kommun skulle någon aktivitet kunna utformas med ex. fokus på kalla krigets miljöer.
- Även i denna grupp förs ett samtal om skyltarna i kommunen. Framtagandet av ett skyltprogram nämns. Hur hittar man dit? Hur kommer man dit? Är det möjligt att cykla?
- Idag ges det hembygdsvandringar, eller rättare sagt hembygdscykelturer i Hovmantorp, med fokus på Hovmantorps historia. Dessa är uppskattade och ofta fullbokade. Hembygdsföreningen samarbetar även med skolan. En lokal eldsjäl ses som en stor resurs.
- En fråga ställs om hur turistbroschyr för Lessebo ser ut. Idag sker marknadsföringen gemensamt med övriga glasriket.
- Lessebo kyrka är en kulturhistoriskt intressant byggnad som borde ges utrymme i en sådan broschyr. I dagsläget handlar informationen i broschyrerna framförallt om Kosta och campingen.
- En turistkarta trycks upp varje år.

- Även enklare marknadsföring kan vara framgångsrik, ex. en lista över "Topp 10 i Lessebo" på hemsidan skulle kunna vara ett förslag. Det finns medborgare som reser runt bara för att bocka av listor av det slaget – ex. finns idag det dem idag som åker runt för att pricka av Kronobergs ruiner efter att Länsstyrelsen gav ut Sevärda ruiner i Kronobergs län.
- Skulle det vara fysiskt och säkerhetsmöjligt att visa ett pappersbruk? Frågar sig gruppen. Det finns ett intresse för industrihistoria och industrimiljöer. Det är ovanligt med så gamla och stora bruk som de som finns kvar i Lessebo så tydligt än idag. Flera miljöer har dessutom en stark koppling till bruksverksamheten. "Bruket är det häftigaste i Lessebo".
- Vikten av ett utbud av service betonas: I Moheda finns det fik och loppis som lockar till sig stora mängder människor.
- Möjligheten att handla antikviteter i medför ökad besöksnäring till Strömbergshyttan.
- En del letar efter det lilla lugna, ex. Transjön och även Bergdala är objekt som uppskattats.

TEMA 3. KOMMUNAL KULTURMILJÖPLAN

- Vad är viktigt för Lessebo kommun att arbeta med?
 - Vilka kunskapsunderlag och planeringsunderlag tydliggör förutsättningarna för kulturmiljöarbetet?
- Viktigt att göra inventeringar.
 - Det händer mycket, miljöer förändras. Identifiera varför miljöerna är speciella. Skapa stolthet.
 - Viktigt att få hjälp och stöd i det kommunala arbetet, vilka delar är av intresse, var finns värdena. Hjälp med att identifiera.
 - Förtydliga vilka miljöer som finns i de olika orterna.
 - Få ett grepp om vilka fastigheter som behöver rustas upp.
 - Viktigt att informera om miljöerna.
 - Talas om att öppna upp cykelstråk emellan orter i kommunen.
 - De frågor som kommer om kommunens fastigheter handlar främst om riksintresse för kulturmiljövård.
 - Otydlighet om vilka kunskapsunderlag som finns.
 - Koppling till besöksnäringen. Är det miljöer som går att utvecklas?
 - Får en del fasadändringar i ärenden. Svårt att bedöma om det är väsentlig ändring.
 - Behöver inte vara riksintresse för att vara kulturhistoriskt värdefullt.
 - Mycket av de här områdena finns i alla bruksorter.

- Viktigt att ha en översiktsplan som ringar in de kommunala intressena.

Foto: Länsstyrelsen

- Planera de områden vi har och vad vi ska göra med dem. Klargöra finansieringen. Våga satsa på bra produkter.
- Peka ut vilka kulturmiljöer som är värdefulla men välja ut vilka av dessa som ska marknadsföras.
- Finns mycket kulturmiljöer från försvarets anläggningar. Skulle kunna bli nya besöksmål.
- Lyfta fram det civila förvaret.
- Har försökt att lyfta områden i ÖP.
- Svårt att svara på vad vi saknar för kunskapsunderlag. Behöver sammanställa allt. Underskatta inte hembygdsrörelsen. Kunskap finns, men det är svårt att få en överblick.
- Vid framtagande av en kulturmiljöplan ha dialog med allmänheten. Hitta människor från olika bakgrund och perspektiv.
- Kanske ta in en processledare som vågar utmana i ett arbete med kulturmiljöplan.

- Olof Nordström har gjort ett kunskapsunderlag och identifierat den tidiga järnhanteringen.
- Vi behöver identifiera våra kulturmiljöer i en plan och lyfta fram vilka miljöer vi ska satsa på.
- Utveckling kontra bevarande.
- Viktigt att kulturmiljöprogrammet ger riktlinjer för utveckling och de olika värdena.
- Det underlag som finns är det Lst pekat ut. Men det finns andra miljöer som inte lyfts fram.

- Levandegöra förutsättningarna för människan, levnadsvillkor och levnadsförhållande. Kulturstigar. Det behöver inte bara vara en fysisk plats utan även immateriella värden.
- Djurhult ser dåligt ut, finns ett annat område i Lessebo, som är byggt nästa samtidigt, där det inte byggts om i lika stor utsträckning. Detta är inte skyddat i riksintresset.
- Viktigt att inte rangordna de olika skyddsformerna, tex att riksintresse är mer värt än ett kommunalt utpekade område. I ett kommunalt perspektiv kan de kommunalt utpekade kulturmiljöerna var mer värdefulla.

- Lyfta fram Folkets hus-byggnaderna. En viktig mötesplats för många människor och fina miljöer.
- Kommunen jobbar med destinationsutveckling. Viktigt att koppla detta till kulturmiljöplanen. Kan man stoppa in planen i en destinationsutveckling?
- Synliggöra det vi har och vad vi har identifierat i gamla inventeringar.
- Mer samarbete med hembygdsföreningar och lyfta fram eras arbete.
- Kanske länka från kommunens hemsida till hembygdsföreningar osv.
- Förtätning- alla vill inte förtäta. Viktigt att få tycka olika.
- Länsstyrelsen har identifierat många områden som kommunen tycker är relevanta.
- Dela på kompetens med andra kommuner tillfälligt för att kunna ta ett helhetsgrepp.

TEMA 4. KULTURMILJÖER I PLANERING OCH EXPLOATERING

- Vilken hänsyn tas till kulturmiljöer, både riksintresse och de som inte är riksintresse, vid exploatering och byggnation samt inom planhandläggning och bygglov?
- Vad kan vi göra bättre?
 - Man ser det som något att förhålla sig till när man känner till och förstår vad kulturmiljön är, det är när det är okänt eller man inte förstår kulturmiljön och kulturmiljövärden som det innebär problem.
 - Man känner osäkerhet kring vad får man göra, vad som är lämpligt, hur man ska förhålla sig till kulturmiljön samtidigt kan det innebära intressanta frågeställningar, vad får man göra inom och angränsande till gränser för riksintressen, hur kan man se på dess innebörd.
 - För förståelse och tillvarata dess värde är det viktigt med en sammanhållen Kulturmiljö.

- Man ser ett exempel på konflikt i gamla konsum Djurhult – eternitbeklädd byggnad som inte har fått ändras. Frågan har blivit infekterad och nu förfaller byggnaden.
- Årsringar i byggnationen säger mycket om samhället och dess utveckling. Viktigt att beskriva men även tillåta förändringar så att nya ringar läggs till.
- Dialogen kan göras bättre.
- Underlag för vilken byggnation som kan utvecklas.
- Man anser att Länsstyrelsen har tung påverkan i planer mm.
- Ett problem man upplever är att man fastnar i detaljer, hur hittar man en lagom nivå.
- Man sitter med gamla planer som inte hängt med i nya behov och förutsättningar. Oklarheter leder till att man avstår från att bygga eller får nej vid ansökningar.
- Kommunen ser risk utifrån Jävs-aspekt mellan att tillvarata intressen och sina egna exploaterings intressen.
- Man ser det som önskvärt med en princip-diskussion om prickmark. Hur man ska hantera denna i plan. Det går tillbaka till äldre planer.
- Man tänker i arbetet med nya planer; Vad är en kulturmiljö, hur definiera och uttryck och vad ska man ta hänsyn till.
- Det är viktigt i arbetet med samlat grepp om planer och tidig dialog.

- Efterkrigsmiljöerna lyfts fram som spännande och sammanhållna. När man vill ändra något hur ska man förhålla sig och undvika förvanskning? Ett verktyg är karaktärsunderlag där man gör enklare karaktäriseringar- det ger något att jobba med för vad som är typiskt och utmärkande för ett område och tydliggör vad som kan göras utan att karaktären förvanskas. Det är viktigt att det underlaget tas fram av kommunerna.
- Man upplever svårigheter att hantera situationer när en förändring skett vilket riskerar att dra med sig fler förändringar. Man ser värde i en tidig dialog som viktig, fastighetsägare kan uppleva sig bli begränsade men att en dialog upplevs öka förståelse för att området kan vara intressant och varför. PBL, ger ramar för att vårda, anpassa förändringar och nybyggnation för att bevara karaktärer.
- Man ser att man hanterat ständig utveckling. Det är en fråga för och utifrån dagens behov, det kan vara en begränsning och hur behoven nu och i framtiden påverkar kulturmiljöer.
- Det upplevs finnas oklarhet vad som får göras. Man ser påverkan ifrån trender och mode i hur man målar och bygger. Förändrar karaktär och uttryck för ett område styrs i PBL. Det är problematiskt att lyfta värden. Det finns okunskap om vad man får göra.

- Ofta påverkas resultatet av ekonomiska frågor och avväganden vid förändringar. Både privata men framförallt byggindustri trycker på för billiga lösningar vid förändringar.
- Ofta används kulturmiljöaspekter som slagträ vid konflikter av andra anledningar.
- Nämnden vill eller bör förbättra kunskapsläge. Man är intresserad av frågan men problem är att det ofta ska gå fort.
- Underlag för ett område som tar upp karaktärer som är intressanta, typiska och vad som ska förhålla sig till, vårdas, lyftas fram som tex. unika byggnader, mosaikhus inom riksintressen
- Det är viktigt att kunskap sprids till fastighetsägare, vad man bör ha i åtanke inför åtgärder.

- Vid exploatering vill man ta vara befintlig byggnation i en stil som passar in till den äldre miljön. Man kan göra anpassningar utifrån denna. Det är viktigt att frågan finns med i processen vid byggnation. Boende behöver vara medvetna om kulturmiljön både för att förstå förändringar och begränsningar när man hindras i vad man vill göra.
- Det finns ett behov av byggande det leder till att kulturmiljöer lyfts in i relation till ny bebyggelse och att kulturmiljöer restaureras och bevaras.
- Kunskapsunderlag om kulturmiljöer är viktigt, som karaktäristik från äldre bebyggelse, funktion mm för att knyta in ny byggnation mm. på ett bra sätt.
- Det är viktigt med tidig dialog och att man kan se utveckling som ett karaktärsskapande som ger årsringar.

- Det finns behov av underlag och riktlinjer och att man har en plan för att hantera riksintressen.
- Det är lättare vid god ekonomisk situation, då det är ett högt värde i bostäder. Det leder till att folk håller efter sina hus, det är lättare att få lån mm.
- I en sämre ekonomisk situation tenderar folk att avstå från att hålla efter sina hus och byggnader förfaller.
- Det är problem med krav som inte allmänheten inte förstår.
- Bättre kunskapsunderlag med information om Kulturmiljövärdet och att man kan ge information om begränsningar i förändringar och om möjlighet till bidrag för att bevara.
- Man behöver plan för hur man vill bevara och vad man vill med kulturmiljön.
- Man ser ett behov av planer för områden där man beskriver vad man vill, vilka kulturmiljöfrågor som finns. Tydlighet är viktigt med; varför, vad som ska skyddas och tas vara på.

- Dialog är viktig och man ska vara medveten om att det finns många intressen.
- För att hantera och förebygga besvärliga situationer är det viktigt med ett pedagogiskt förfaringssätt.

DELTAGARNAS UTVÄRDERING AV DIALOGMÖTET

FÖRVÄNTNINGAR PÅ DAGENS DIALOGMÖTE

- Bra dialog
- Samtal om kulturmiljöer och hur de kan utvecklas
- Lyfta byggnadskultur och historia
- Kulturmiljöregler!
- Vad finns i kommunen?
- Bra samtal
- Kunskapsutbyte
- Ett givande möte med bra diskussioner.
- Få en gemensam bild
- Informativ dag
- Nätverkande
- En rolig fm med bra dialoger
- Tabula rasa
- Dialog om fördelar med att ta hänsyn till kulturen
- Uppslag och nya idéer
- Att möta kommunrepresentanter som är nyfikna
- Lyfta fram behoven o åtgärder
- Utveckling av våra kulturmiljöer i kommunen
- Skapande
- Inspiration
- Kreativitet
- Samtal
- Information
- Ökad förståelse för roller
- Lära nytt
- Komma framåt i vissa frågor genom dialogen – oavsett fråga

DETTA VAR BRA PÅ DAGENS DIALOGMÖTE

- Bra inspiration
- Bra att så många politiker var med
- Att Länsstyrelsen åker runt till kommunerna

- Exemplet från Nora. Cecilias presentation – levande beskrivning av svårigheter o möjligheter
- Tydlig information från LST
- Inspirerande föredrag
- Bra grupparbeten med lagom stora grupper
- Kan Nora, kan Lessebo bättre
- Bra ämne som är relevant för alla
- Mycket bra samtal som ledde till idéer
- Bra var dialog med olika deltagare
- Att gemensamt ha möjlighet att tala om kulturmiljö. Att på så sätt få idéer, inspiration, tips och se möjligheter
- Övergripande information
- Exempel Nora
- Intressant
- Nya områden att fundera över
- Bra möte
- Bra att träffa folk från kommunen
- Gav idéer
- Allt Bra!
- Bra samarbetsklimat
- Tydliggjorde roller
- Jättebra föredrag från Nora kommun. Gärna besök där.
- Bra med samtal i mindre grupper
- Fick med mig flera tankar om förbättringar
- Vilken potential det finns i kulturmiljöerna
- Intressant samtal
- Bra att få träffa kommunen
- Inspiratören Cecilia
- Diskussioner i grupper
- Workshopstänkande
- Trevligt och tankeväckande om frågor vi ständigt måste hantera och där svaren inte återfinns i facit.
- Mycket intressant att höra olika ingångar inom kulturmiljöområdet
- Bra diskussioner/samtal

DETTA KAN FÖRBÄTTRAS TILL KOMMANDE DIALOGMÖTEN

- Mera konkret när kulturmiljöbegrepp är så "flummig"!
- Att länsstyrelsen har en mer aktiv roll i gruppdialogen. Finns mycket kunskap som de kunde dela med sig av.
- Tänk på gruppindelningen bakgrund/kompetens/roll
- Svåra frågeställningar i gruppsamtalet som kräver förkunskap. Svårt att få igång samtal.
- Se över frågorna... Några vara svåra att diskutera utifrån. För processororienterat.
- Svåra frågeställningar när man inte arbetar med dessa frågor. Vi från kommunen borde ha ett förmöte/information om nuläge så vi utgår från samma kunskap.
- Lite för mycket bevarandefokus
- Dialoggrupperna skulle kanske skiftat deltagare
- Fler, men kortare, inspirationspass
- Ev. någon mer föredragshållare när vi ändå har förmånen att ses
- För lite tid i gruppdiskussionen
- Ändra inte upplägget.
- Fler korta bensträckare
- Lite "elittänkande" hos någon planerare på länsstyrelsen
- Frågorna till grupparbetena kan gärna skickas ut i förväg
- Skifta diskussionsgrupper för att blanda åsikter